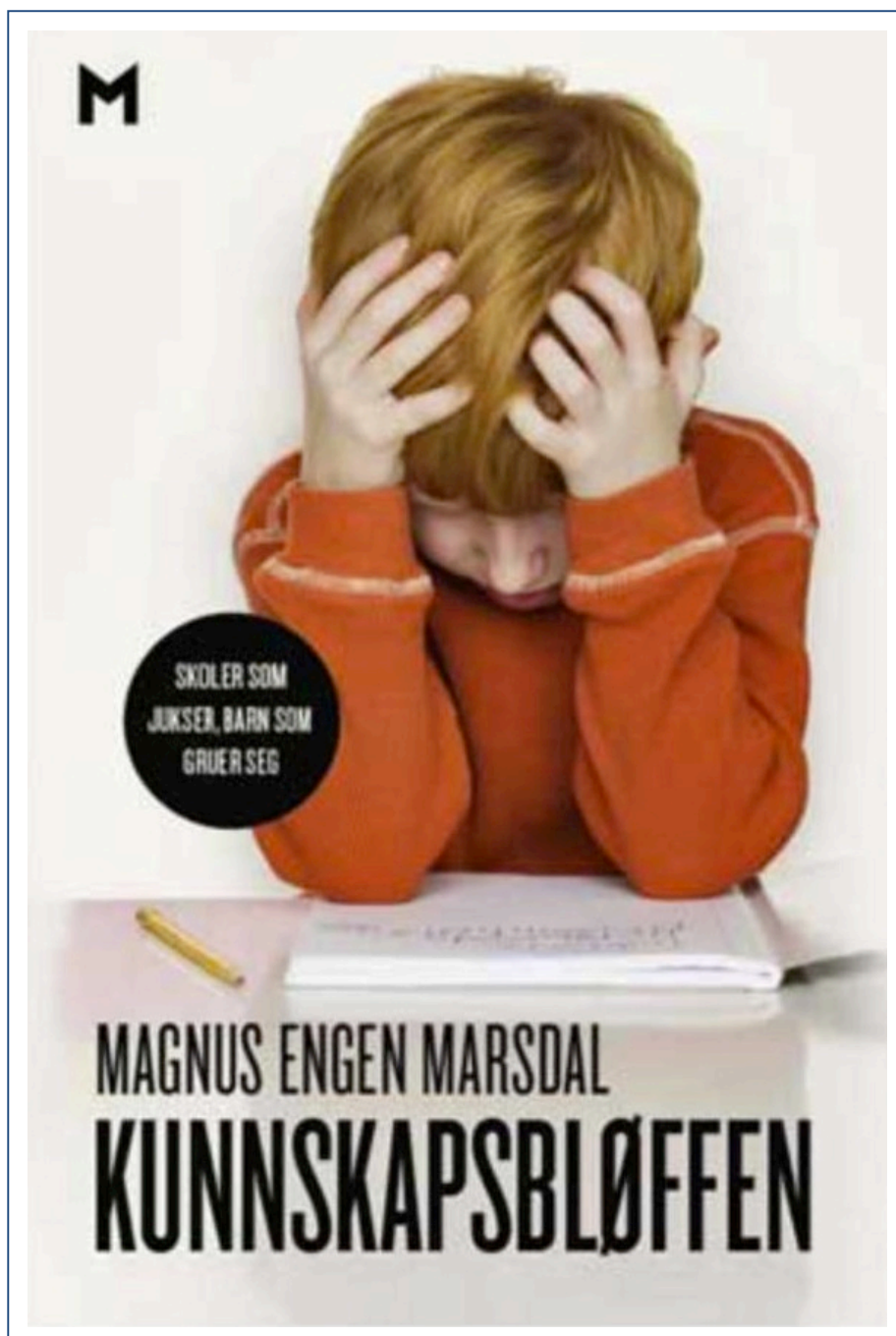

NYHEDSBREV # 46

Bogomtale
Magnus Engen Marsdal
Kunnskapsbløffen
236 sider
Forlaget Manifest
2011

Bent Olsen
Pedagogisk institutt, NTNU i Trondheim

Det er nu mere end et halv århundrede siden økonomen Milton Friedman skrev pamfletten *The Role of Government in Education*, hvori han foreslår indfø-

relsen af konkurrence skolerne imellem som “et effektivt redskab til fremme af en sund variation af skoler. Konkurrence vil også bidrage til en øget fleksibilitet i skolesystemet. Der ville ikke mindst være gevinster at hente ved at lade aflønningen af lærerne følge markedskræfterne. Det ville give skolemyndighederne en uafhængig målestok for brugen af lønskalaen og fremme en raskere tilpasning til ændringerne i udbud og efterspørgsel”. Til et stykke op i 80’erne ville der næppe være mange i skoleverdenen, som kunne finde fugls føde på en sådan sag: Markedsbaseret af skolesystemet både inden for og uden for det offentlige regi, konkurrence og optimering af den frie udfoldelse af efterspørgsler og udbud, reduktion af de socialt handlende til *homo oeconomicus*’ rationelt handlende individer, afprofessionalisering af lærerarbejdet og styringen af den pædagogiske forskning i retning af ”what works” og ”best practice” er relativt nye vendinger. Det er også forandringer, som egentlig ingen inden for skoleområdet har ønsket sig, og som på visse områder sikkert også mere er konsekvenserne af end indholdet i skolepolitikken. Friedman melder sig ind i en allerede eksisterende og gammel politisk spænding mellem – i det mindste i Danmark – om eleverne bør henhøre under familiens eller statens regime. Venstre respektive Socialdemokratiet har været blandt kombattanterne, alt imens den kulturradikale progressivisme ville gøre børnene til deres egne – i dobbelt forstand.

Magnus Marsdal (MM) viser med *Kunnskapsbløffen* at der er god grund til at tage Friedman alvorligt. Det er nemlig virkeliggørelsen af Friedmans vision inden for dele af den norske kommunalpolitiske skoleliv, MM konfronterer læseren med. Bogen er en 10 kapitler lang dramadokumentarisk reportage fra indersiden af – mindre dele – af den norske folkeskoleverden. Bogen er medrivende, men også reflekterende. Det omfattende dokumentarmateriale består af interviews med lærere, skoleledere, forældre og positioner i kommunale skoleforvaltninger, observationer, deltagelse i Utdanningsforbundets – den norske lærerforenings – politiske møder og i et vist omfang af iagttagelser fra børns og læreres skoleliv. Vi kommer fortrinsvis rundt i Oslos skoleverden, men også så tæt på Danmark som Kristiansand. Alle kommunerne er fælles om at være styret af Høyre i samarbejde med bl.a. FRP, Fremskridtspartiet.

Det er artige sager, MM afdækker. De besøgte kommuner har grebet tanker bag ”Kunnskapsløftet” – en skolereform fra 2006 som bl.a. vendte et intensiveret fokus på ”grundlæggende færdigheder” kombineret med kortlægningsprøver på de laveste klassetrin og nationale prøver i norsk, matematik og en-

gelsk – og satte markedsbaseret konkurrence og økonomisk incitament i system, bl.a. ved at lade handelshøjskolen i Oslo omskole skolelederne til at gennemføre netop det. Ledere på skoler som bliver gode til at indfri elevernes præstationsmål belønnes økonomisk, kritikerne bliver gået eller går selv. Skoleskemaet neutraliseres i dele af skoleåret, mens elever terper på de kommende prøver, elever, som skønnes at sænke skolens gennemsnitstal holdes væk fra prøverne, midler til specialundervisning kanaliseres til at højne de middelscorende elevers niveau, skoleledelsens jagt på et godt omdømme ledsages af en frygt- og tavshedskultur blandt lærerne suppleret med et omfattende skema- og dokumentarvælde, forældre fortvivler over børn med ondt i maven foranlediget af det forestående præstationspres på prøverne osv., osv.

MM’s beretninger om skolens yderside og konsekvenserne for livet i klasserummene og under huden er for det meste kendt fra skoleforskningen i Storbritannien, USA og andre lande, hvor man har taget kampen op med alt det, der kunne stå i vejen for den ”fri markedsdannelse”, udfoldelsen af ”neoliberalismens” politiske økonomi om man vil – hvor tiltroen til at grisen bliver federe af at blive vejret er stærk. MM bruger stærke ord om bureaukratisering og tyveri af lærerens værdighed, men uden at forfalde til letkøbte anskuelser. Et kapitel skiller sig ud med forsøget på at stable en forståelse af lærerarbejdet på benene, som fremholder værkstedet versus fabrikken, lærerarbejdets kropslige, praktiske og forbevidste sider med referencer til bl.a. Bourdieu over for den instrumentalisme, ”målestyringen” giver anledning til; bemærk det første ”e”. Skildringerne fra livet i skolesektoren viser, hvordan markedsbaseret konkurrence rækker ved lærerens uddelegerede autoritet. Denne autoritet undermineres iflg. MM en gang til, når elever og forældre bliver kunder, der som sådanne altid har ret, samtidig med at ”omdømmesagen” får skolens ledelse til at ”betjene kunderne” frem for at tage den fagpædagogiske personaleledelse på sig.

Reportageformen i *Kunnskapsbløffen* minder om MM’s meget omtalte *FRP-koden* fra 2007, hvor opsporingen af den voksende opløsning til det norske Fremskridtsparti undersøges, men da med en egentlig Bourdieu-inspiration fra især *Distinction* i de politiske analyser.

Kunnskapsbløffen bliver interessant i en forskningssammenhæng, fordi den så uforfærdet vader ind i elevernes og lærernes liv og sætter beretningerne ind i en politisk og sociologisk informeret sammenhæng; jeg mindes ikke at have set den form for direk-

te nådesløshed i skildringen af sandsynlige ”neolibera-
rale” spor ind i hverdagslivene – men den slags skal
nok findes.

Til sidst et par helt uensurerede betragtninger for
egen regning. Slår man følge med MM’s reportage
vises hvor solidt et greb Statens ”højre hånd” har
over den ”venstre”, hvordan en økonomistisk politisk
styring kan lykkes med at omdefinere det arbejde,
hvor lærere og andre mødes ansigt til ansigt med
resten af befolkningen såsom i skolen, børnehaven og
i sundhedssektoren. Den offentlige reaktion på udvik-
lingen har været særdeles spagfærdig blandt lærerne,
uddannelsesinstitutionerne og forskningsmiljøerne.
Ud over at udviklingsdynamikken i sig selv indebæ-
rer at den højre hånd er uinteressert i, hvad den ven-
stre har med i bagagen af historie og kundskab, gør
der sig muligvis også et i skandinaviske sammen-
hænge ”særnorsk” forhold gældende. Styrkeforhol-

dene mellem positioner i Staten – eller i magtens felt
om man vil – synes at efterlade det bureaukratiske
felt med et solidt tag i og over det eller de felter, hvor
den pædagogiske forskning og lærerne befinder sig.
Samtidig kan man med danske rødder støde på noget,
der kunne minde om en ”national medborgerreligion”
i form af en nærmest kropsliggjort tro på Staten, som
kalder på lydighed og ikke kritisk refleksion. Hvor
troen er stærk er gennemslagschancerne for centralt
iværksat markeds- og konkurrenceincitamenter det
også. Nok om det.

Kunnskapsbløffen har givet anledning til rivnin-
ger og distancerende – for ikke at sige decideret
nedladende – kommentarer blandt norske skribenter,
som at bogen er ”politisk heksebryg” og at MM i
lighed med andre på venstrefløj i norsk politik,
”skriver bedre end de tænker”, som det siges.

Bourdieu's politiske arv og den spaltede habitus

af Carsten Sestoft

Via den i øvrigt ekstremt interessante blog, hvor Chi-
cago-ph.d.-studerende Eli Thorkelson udfolder sine
antropologiske analyser af akademisk kultur
(<http://decasia.org>), fandt jeg et indlæg på Jean-Louis
Fabianis blog om ”den rette brug af Bourdieu”.¹ Fabi-
ani er ligesom Luc Boltanski en af Bourdieus tidlige
filosofiuddannede elever, som har fjernet sig noget fra
mesteren, omend med en vis tilnærmelse igen her ti år
efter hans død. I dette blogindlæg tager han udgangs-
punkt i noget, Bourdieu sagde i 2001, nemlig at Ségo-
lène Royal (den senere præsidentkandidat for socialis-
terne og gift med partiets præsidentkandidat i år,
François Hollande) var højreorienteret. Dette udsagn
var de intellektuelle til venstre for socialisterne meget
begeistrede for under præsidentvalgkampen i 2007, og
de har åbenbart taget det op igen 2012, men Fabiani
minder om udsagnets kontekst, nemlig et interview
fra 2001, hvor Bourdieu for det første kritiserer kom-
munisternes autoritære fremfærd blandt intellektuelle,

som han selv led under i 50erne og senere, hvor han
selv blev anset for højreorienteret. På en ifølge Fabi-
ani noget diffus måde kritiserer Bourdieu i interviewet
for det andet hele ungdomsoprøret i 1968 som en
falsk revolution, iværksat af intellektuelle med radikal
retorik og uden ansvarlighed og realitetssans. Begge
former for kritik ville helt klart ramme en stor del af
netop den radikale venstrefløj, som bruger Bourdieus
udsagn i kampagnen mod socialisternes kandidat.
Ifølge Fabiani hævder disse radikale – hvoraf mange
ikke er sociologiske forskere, men journalister som
Didier Eribon (man kunne også nævne nogle omkring
månedsskriftet *Le Monde diplomatique*) – i dag retten
til Bourdieus politiske arv. Fabianis ærinde er derfor
at minde om, at Bourdieu også havde en mere besin-
dig antirevolutionær åre, også rent personligt-politisk
(han kendte åbenbart den ledende socialist i 1980erne
Michel Rocard godt), og i det hele taget at minde om,
at Bourdieu rent politisk var meget ambivalent – i en
grad, så han foreslår, at der måske politisk set var to
Bourdieu'er, en som hældede mod Rocard, og en som
hældede mod Eribon. Til slut citerer Fabiani, hvad

¹ "Du bon usage de Bourdieu", 23. februar 2012,
<http://blogs.mediapart.fr/blog/jean-louis-fabiani/230212/du-bon-usage-de-pierre-bourdieu> (besøgt 11. marts 2012).

hans gamle filosofilærer fra Ecole normale supérieure drillende sagde til ham, når de mødtes i 1970'erne: ”Din ven Bourdieu er vist ikke nogen politisk begavelse.” Læreren hed Louis Althusser ... men det er nu ikke det, der er pointen. Det er snarere, at disse to politiske orienteringer, forskellige og til dels uforlignelige som de er, måske hænger sammen med det, Bourdieu selv har betegnet som sin spaltede habitus, som stammer fra misforholdet mellem hans eliteuddannelse og lave sociale herkomst, og som på den ene side befordrer hovmod og selvsikkerhed, på den anden side beskedenhed og usikkerhed ifølge Bourdieus egen ord i *Udkast til en selvanalyse* (s. 131-134). På den ene side den ubetingede radikalisme hos den, der lader sin kapitalstruktur med ren, erhvervet kulturel

kapital løbe af med sig og derfor hævder sandhed og logik som enerådende kriterier også for politiske løsninger. Og på den anden side sansen for kompromiser, tolerancen over for andre kapitalformer og perspektiver på det sociale rum i en socialdemokratisk vision, som forsøgsvist forsøger at rumme både provinsbønder, offentligt ansatte funktionærer og uddannelsesadelen. Sagt på en anden måde er Bourdieus politiske statements måske simpelthen inkonsistente, men inkonsistente på en måde, som lige præcis mange af hans trofaste læsere (inkl. undertegnede) har svært ved at se, fordi vores habituser også er spaltede i større eller mindre grad mellem opvækst og uddannelse.

Citat

”Hvad er da forskellen på de tos indflydelse, på deres publikum af beundrere og på receptionen af deres successive værker? Foucault var utvivlsomt mere frygtet blandt intellektuelle, politiske kommentatorer og lederskribenter end Bourdieu, som fremkaldte en bølge af fjendtlighed i medierne, da han angreb dem frontalt efter lang tids diplomatisk arbejde med at vinde dem for sig, mens Foucault kun gav anledning til fjendtlig hvisken i det skjulte, fordi alle vidste, at han ikke svarede med videnskabelig indignation eller ad hominem-sarkasme, som let retfærdiggør polemiske modangreb, men med en dannet grand seigneurs køligt ironiske understatement, der lammede enhver aggressiv tilbøjelighed. Som hermetisk, provokerende, ja endog politisk farlig var Foucault intellektuelt uangribelig.”

– Jean-Claude Passeron, i Encrevé & Lagrave (red.): *Travailler avec Bourdieu*